

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” – CONSTANTA

SCOALA DOCTORALA

REZUMAT

TEZA DE DOCTORAT

**RASCUMPARAREA IN NOUL
TESTAMENT SI LA SFINTII PARINTI**

COORDONATOR:

IPS Prof. Univ. Dr. Teodosie PETRESCU

DOCTORAND:

Nicolae MANEA

CONSTANTA

2016

CUPRINS

INTRODUCERE

1. Argument și obiectivele cercetării
2. Relevanța temei în contextul cercetării actuale
3. Stadiul actual al cercetării în domeniu
4. Metodele și abordarea utilizate

CAPITOLUL I - VOCABULARUL BIBLIC AL RĂSCUMPĂRĂRII. CADRU GENERAL CONCEPTUAL

- 1.1. Λύω în literatura clasică grecească
- 1.2. Λύω în orizontul lexical al Septuagintei
 - 1.2.1. Traduceri septuagintice ale lui λύω, καταλύω, εκλύω, prin diferite verbe ebraice
 - 1.2.1.1. Λύω - שָׁרַף, הָתַר, יָרַח, פָּתַח
 - 1.2.1.2. Καταλύω - לִי
 - 1.2.1.3. Εκλύω - גָּאַל
 - 1.2.2. וְאֵנִי יֹדְעִתִּי, אֵלֵּי הָיָה; וְאֶחָדָן, עַל-עֶפְרַיִם יָקוּם. (Iov 19,25). Un exercițiu hermeneutic al al variațiunilor semantice ale lui λύω
- 1.3. Utilizarea lui λύω în cărțile Noului Testament. Variațiuni terminologice
 - 1.3.1. Semnificația literală (Marcu 1,7; Faptele Apostolilor 13,25; Matei 21,2; Ioan 11,44)
 - 1.3.2. Λύω - „a elibera”, „dezlega” (Apocalipsa 9,14; 20,3,7)
 - 1.3.3. Λύω - „a fi legat” de cineva/ceva (Luca 13,16)
 - 1.3.4. Λύω - „a rupe”, „a distruge” (Apocalipsa 5,2; Faptele Apostolilor 27,41) 20
 - 1.3.5. Λύω - „a dezlega” de durere/păcate (Faptele Apostolilor 2,24; Apocalipsa 1,5)
 - 1.3.6. Semnificația lui λύω în concursul dintre Legea Mozaică și învățătura hristică
 - 1.3.6.1. καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας - „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc” (Matei 5,17)
 - 1.3.6.2. Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ [ἐν] τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν - „Dărâmați templul acesta și în trei zile îl voi ridica” (Ioan 2,19)
 - 1.3.6.3. - ἔλβε τὸ σάββατον „nu numai pentru că dezlega sâmbăta” (Ioan 5,18)
 - 1.3.6.4. - ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωυσέως - „ca să nu se strice Legea lui Moise” (Ioan 7,23)
 - 1.3.6.5. Legarea și dezlegarea ca împuternicire dată ucenicilor (Matei 16,19; 18,18)
 - 1.3.6.6. Λύω, λύσις - „a divorța” (1 Corinteni 7,27)

- 1.4. Sensurile derivatelor lui λύω: ἀπολύω, καταλύω, ἐκλύω
 - 1.5. Λύτρον - semnificațiile termenului în hermeneutica biblică
 - 1.5.1. Λύτρον și ἀντιλύτρον în lexicul grecilor antici. Semnificația laică
 - 1.5.2. Semnificațiile cuvântului „răscumpărare” în traducerea Septuagintei
 - 1.5.2.1. Λύτρον - פֶּדְיָה , לָאֵל , הַדָּפָר
 - 1.5.2.2. Λύτρωσται
 - 1.5.2.3. Λύτρωσις
 - 1.5.2.4. Λύτρον în teologia rabinică
 - 1.5.3. Noile semnificații ale lui conceptului „răscumpărare” în conexiune cu jertfa restauratoare a lui Iisus Hristos
 - 1.5.3.1. Λύτρον
 - 1.5.3.2. Ἀντιλύτρον
 - 1.5.3.3. Λύτρωσις
 - 1.5.3.4. Λυτρωτής
 - 1.5.3.5. Ἀπολύτρωσις
 - 1.5.3.6. Λύτρωσται
 - 1.6. Ρύομαι (rhyomai) - a salva, a elibera, a păstra
 - 1.6.1. Semnificația laică
 - 1.6.2. Semnificația lui ρύομαι în Vechiul Testament
 - 1.6.3. Semnificația lui ρύομαι în Noul Testament
- CAPITOLUL II - „CARE PENTRU NOI S-A FĂCUT ÎNȚELEPCIUNE DE LA DUMNEZEU ȘI DREPTATE ȘI SFÎNȚIRE ȘI RĂSCUMPĂRARE” (1 CORINTENI 1,30) - IISUS HRISTOS, RĂSCUMPĂRĂTORUL ÎN SCRIERILE NOUTESTAMENTARE
- 2.1. Răscumpărarea - act mântuitor operat de Logosul divin. Problematizare
 - 2.1.1. Cadrul exhaustiv al răscumpărării în teologia ortodoxă: aspectul de jertfă, recapitulativ și ontologic
 - 2.1.2. Întruparea - premisă a Răscumpărării
 - 2.1.3. Iubirea - motivația Întrupării Mântuitorului Iisus Hristos
 - 2.2. Răscumpărarea și îndreptarea omului în teologia paulină sau cadrele obiectiv și subiectiv ale mântuirii
 - 2.2.1. Dikaiosis (îndreptarea) - argumentarea teologică a Sf. Apostol Pavel în Epistolele sale
 - 2.2.1.1. Contextul construcției teologice a îndreptării omului în Iisus Hristos: receptarea de către iudaizanți a învățăturii hristice
 - 2.2.1.2. Antiteza dintre răscumpărarea de către Hristos și eficiența Legii mozaice în actul mântuirii (Galateni 4,5)
 - 2.2.1.3. Hristos - centralitatea și conținutul autentic al îndreptării omului

2.2.2. „Îndreptarea în Hristos” - dimensiunea hristocentrică a răscumpărării după epistolele pauline

2.3. Răscumpărarea ca jertfă: „Iisus Hristos Cel ce aduce și Cel ce se aduce”. Incursiune hermeneutică în Epistola către Evrei

2.3.1. Jertfa - experiență a recentrării în spațiul sacralului. Sensurile jertfei religioase

2.3.2. Jertfa lui Hristos ca recapitulare și introducere a omului în comuniunea cu Tatăl

2.3.2.1. Identitatea dintre jertfă și jertfitor în răscumpărarea hristică

2.3.2.2. Dimensiunea expiratoare a jertfei lui Iisus Hristos în teologia patristică

2.4. Chenoză și Răscumpărare. Interpretarea textului Filipeni 2,5-8

2.4.1. Dimensiunea chenotică a asumării condiției umane de către Hristos

2.4.2. Asumarea chenotică ca expresie a iubirii divine

2.5. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν - împăcarea omului cu Dumnezeu prin opera răscumpărătoare a lui Iisus Hristos. Note hermeneutice la Efeseni 2, 13-18, Romani 5,1-2; 9-11 și 2 Corinteni 5,17-19

CAPITOLUL III - ÎNTRUPARE ȘI RĂSCUMPĂRARE - MORFOLOGIA UNEI CORESPONDENȚE ÎN TEOLOGIA PATRISTICĂ

3.1. Formularea și argumentarea teologică a Întrupării la Sfântul Atanasie cel Mare

3.1.1. Antropologia atanasiană și perspectiva soteriologică a ei

3.1.1.1. Omul - subiect al vocației desăvârșirii

3.1.1.2. Păcatul și consecințele sale în relația omului cu Dumnezeu

3.1.1.3. Dimensiunea soteriologică a antropologiei atanasiene

3.1.2. Cadrul teologic al hristologiei atanasiene. Receptarea terminologică (omousios) atanasiană în formularea dogmatică a Întrupării

3.1.2.1. Hristologia atanasiană - punct de referință în teologia Bisericii

3.1.2.2. Întruparea Logosului - problematizare

3.1.3. Întruparea Cuvântului și Răscumpărarea omului

3.1.3.1. Întruparea Cuvântului - expresie a chenozei și iubirii divine

3.1.3.2. Întruparea - premiză a răscumpărării și a îndumnezeirii omului

3.1.3.3. Lucrarea Duhului Sfânt în actul îndumnezeirii omului

3.2. Răscumpărarea în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul

3.2.1. Relația dintre Întrupare și Răscumpărare în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul

3.2.2. Întruparea răscumpărătoare, mijlocul esențial al unirii creatului cu necreatul

3.3. Răscumpărarea la Sfinții Macarie Egipteanul, Chiril Alexandrinul, Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Ioan Hrisostom și Origen

CAPITOLUL IV - RĂSCUMPĂRAREA CA ACT RESTAURATOR ONTOLOGIC AL UMANULUI ÎN CONDIȚIA PLENARĂ A HARULUI

4.1. Unirea ipostatică în abordarea teologică a Sfântului Atanasie cel Mare

4.1.1. Consecințele unii ipostatice

4.1.2. Restaurarea naturii umane în Iisus Hristos

4.2. Sinteza unificatoare a distanței dintre Necreat și creat prin opera răscumpărătoare a lui Iisus Hristos la Sfântul Maxim Mărturisitorul

4.3. Restaurarea naturii umane în Iisus Hristos și actualizarea desăvârșirii omului

4.3.1. Pnevmatizarea naturii umane în Logosul întrupat

4.3.2. Recentrarea naturii umane în comuniunea cu Dumnezeu în Iisus Hristos prin conformarea voinței umane cu cea divină

4.4. Întrupare și îndumnezeire

4.4.1. Theosis - delimitări conceptuale

4.4.2. Îndumnezeirea - vocația ontologică a omului (2 Petru 1,4)

4.4.3. În Hristos, natura umană ajunge la deplina ei realizare

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

A. Ediții ale Sfintei Scripturi

B. Literatură patristică

II. Dicționare, enciclopedii

III. Cărți, studii, articole

CUVINTE CHEIE: Teologie, Noul Testament, Mantuitorul Iisus Hristos, Sf. Apostol Pavel, Întrupare, Răscumpărare, Îndumnezeire

A scrie o teză de doctorat pe tema Răscumpărării reprezintă un exercițiu dificil de a traduce în plan scriptic opera mântuitoare a lui Iisus Hristos, care se înțelege cel mai bine prin asumarea ei. Dar, din rațiuni obiective, întrucât societatea de astăzi, trăind în logica materialismului și a secularizării nu mai poate pătrunde rațional în înțelegerea acestei taine pentru existența omului, considerăm că o actualizare a acestei problematici este mai mult decât necesară. Dogma Răscumpărării ocupă un loc central în cadrul învățaturii creștine. Ea formează însuși sufletul religiei creștine. De aceea creștinismul, în înțelesul cel mai propriu, a fost numit religia Răscumpărării. “În creștinism nu este adevăr mai fundamental ca Răscumpărarea”. Ea este cel mai minunat și mai important act dumnezeiesc; orice încercare de a o pătrunde și a o înțelege, în toată plenitudinea, nu epuizează adâncimea ei de taină. Ea este “taina cea din veci ascunsă a lui Dumnezeu” (Efeseni, 9) și descoperită oamenilor “la plinirea vremii... ca să răscumpere pe cei de sub Lege, pentru ca să dobândim înfierea” (Gal. IV, 4-5), “spre mărirea noastră” (I Cor. II, 7) și spre “lauda măririi harului Său cu care ne-a dăruit prin Cel iubit” (I Cor, I, 6). Meditând asupra ei, Sf. Apostol Pavel exclamă plin de admirație: “O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt planurile lui Dumnezeu” (Rom. XL 13).

Răscumpărarea, în sensul strict, este capitolul soteriologiei creștine care expune taina izbăvirii noastre de păcat, de stricăciune și moarte, prin întruparea, viața pământească, învățătura, Patimile, moartea și învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Dogma despre Răscumpărare stă în strânsă legătură cu dogma despre căderea în păcat. “După cum învățătura despre cădere arată cum a căzut omul din fericirea dumnezeiască în adâncul pierzării și al morții, tot astfel învățătura despre Răscumpărare tratează despre modul cum se ridică omul prin Iisus Hristos și înaintea în lucrarea de reînnoire morală”, înțeleasă astfel, Răscumpărarea constituie misiunea principală a Domnului nostru Iisus Hristos și mai ales rezultatul care se atribuie întregii Lui vieți și activități. De aceea El este designat deseori numai cu numele de Mântuitorul sau Răscumpărătorul.

În Vechiul Testament găsim o simplă idee despre Răscumpărare, concretizată în tipuri, simboluri și închipuiri. În Noul Testament se insistă mai ales asupra descrierii Răscumpărării și asupra roadelor ei binefăcătoare, fără a se insista asupra definirii esenței acestui act dumnezeiesc, în aceasta constă de fapt prospețimea continuă a Răscumpărării, inepuizabila ei putere de înnoire. Aproape că nu este adevăr creștin care să fie afirmat mai mult de la început și care să se fi menținut și în continuare în mai multă uniformitate. Dogma despre Răscumpărare n-a determinat

dispute teologice ca alte dogme (trinitară, hristologică, mariologică etc.). De asemenea ea n-a fost pusă direct în discuție de nici o categorie deeretici. Ca și Sf. Scriptură, scrierile Sf. Părinți, ale scriitorilor bisericești, simbolurile și mărturisirile de credință, din primele opt veacuri, nu oferă o teorie sau un sistem explicativ asupra Răscumpărării; ele stăruie în afirmarea și descrierea realității faptului istoric: Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat, a pățimit, a murit, a înviat și S-a înălțat la ceruri pentru mântuirea noastră. Astfel se explică faptul că dogma despre Răscumpărare, deși a fost permanent afirmată, nu a fost formulată cu precizie în esența ei cum au fost formulate, de pildă, dogmele trinitară și hristologică. Totuși nu se poate spune că lipsesc orice încercări în această privință. Incidental sau în cursul lămuririi altei dogme, mai ales în legătură cu cea hristologică, Sfinții Părinți și scriitorii bisericești au încercat să pătrundă cu mintea lor această taină mare a creștinătății, stăruind asupra diferitelor ei aspecte în special Sf. Irineu, Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Chirii al Alexandriei, Sf. Grigore de Nișă și Sf. Ioan Damaschin au adus o contribuție însemnată în dezvoltarea și formularea dogmei despre Răscumpărare, care va fi precizată ulterior în mărturisirile de credință și în scrierile teologilor.

Privită în general, lucrarea de Răscumpărare se caracterizează ca izbăvire și eliberare a omului de păcatul strămoșesc și ridicarea lui pe un plan superior de existență prin și în Iisus Hristos. Câte aspecte are păcatul atâtea are și Răscumpărarea. Dacă păcatul este o decădere, Răscumpărarea este o ridicare, o restaurare; dacă păcatul este o slăbiciune și boală a firii, Răscumpărarea este o însănătoșire și întărire a firii; dacă păcatul este o stăpânire a unor porniri pătimase, Răscumpărarea este o eliberare; dacă păcatul este o depărtare de Dumnezeu, Răscumpărarea este o apropiere de El. De aceea și Răscumpărarea cuprinde împăcarea omului cu Dumnezeu, luminarea lui cu învățătura Evangheliei și ridicarea și întărirea în bine a voinței lui neputincioase. Aceste trei lucrări, Domnul nostru Iisus Hristos le-a înfăptuit prin întreita lui slujire: ca arhiereu împăcând, ca profet învățând, iar ca împărat prin întemeierea Bisericii Sale pe pământ. De aceea și expunerea despre lucrarea de Răscumpărare se face sub acest întreit aspect: slujirea arhierească, profetică și împărătească. Sf. Apostol Pavel le exprimă pe toate trei în mod concis, când spune că Iisus Hristos “s-a făcut nouă înțelepciune de la Dumnezeu și dreptate și sfințire și Răscumpărare” (1 Cor. I, 30). Centrul întreitei lucrări a Domnului îl constituie însă slujirea lui arhierească prin care a împăcat pe om cu Dumnezeu. Celelalte două slujiri sunt mai mult mijloace spre realizarea scopului principal care este Răscumpărarea, cea profetică pregătind

pe om, prin învățătura luminoasă, pentru primirea ei, iar cea împărătească dăruind harul Răscumpărării și desăvârșind pe credincios în împărăția lui Dumnezeu.

În legătură cu înțelegerea și explicarea Răscumpărării, s-au formulat, încă din perioada patristică, câteva teorii, deosebite între ele, după cum accentuează un aspect sau altul al ei. Acestea sunt: teoria ispășirii substitutive, teoria penală, a satisfacției, ontologică sau a îndumnezeirii, învățătoarească, recapitulativă și morală. Teoria Răscumpărării, care apare sub diferite forme la unii din părinții și scriitorii bisericești, se apropie uneori de cea ontologică. În ultimă analiză, lucrarea de Răscumpărare se reduce la 3 aspecte generale: 1) aspectul de jertfă, care cuprinde și pe cel al ispășirii substitutive, penal, și al satisfacției, 2) recapitulativ care este în strânsă legătură cu cel moral și 3) ontologic, sau chiar la două aspecte generale care includ pe toate celelalte: 1) aspectul obiectiv - teocentric, care privește Răscumpărarea în latura ei îndreptată spre Dumnezeu și 2) aspectul subiectiv - antropologic care privește latura îndreptată spre om. Diferitele aspecte ale Răscumpărării nu sunt decât diferitele fețe ale aceluiași act dumnezeiesc, care stau în strânsă legătură.

Răscumpărarea este în deplină corespondență cu Întruparea, care îi precizează semnificația. „Cuvântul trup S-a făcut” - aceasta este taina pe care creștinismul o proclamă: realitatea Întrupării Fiului lui Dumnezeu în istorie. Învățătura ortodoxă despre Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, are două părți inseparabile: a) Persoana lui Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, în realitatea ei ontologică, teandrică, ipostatică; și b) slujirea lui Iisus Hristos în configurația ei mesianică, iconomică și istorică. În legătură cu întruparea, teologia ortodoxă a subliniat următoarele elemente esențiale.

Domnul care Se întrupează că Iisus din Nazaret, Mesia lui Israel, este unul și același cu “Fiul cel Unul Născut, Care este în sânul Tatălui” (Ioan 1, 18): “Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”. Prin urmare, Iisus Hristos este - și Sfântul Pavel insistă asupra acestui adevăr - “chipul lui Dumnezeu cel nevăzut” (Col. 15) , “în El locuiește, trupește, toată plinătatea dumnezeirii” (Col. 2, 9 “viața noastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu (Col. 3, 3). Iisus Hristos este Logosul veșnic (Apocalipsa 19, 13), Domnul mării (Cor. 7, 3), care S-a făcut om și a devenit Mesia, Mântuitorul neamurilor, (Efes., 3, 6; I Tim. 2, 5), și nu un Iisus din Nazaret pe care Biserica pascală-apostolică L-ar fi recunoscut ca Mesia și după aceea L-ar fi proclamat Hristos și Mântuitor. Astfel, cel născut “din Fecioara Maria și de la Duhul Sfânt”, este unul și același cu Fiul lui Dumnezeu, unul din Treime, care S-a descoperit și înainte de întrupare.

Fiul lui Dumnezeu cei veșnic Se face prin întrupare și răscumpărare, Mesia, Mântuitorul lumii. Nu un oarecare Mesia devine Fiul lui Dumnezeu.

Taina întrupării (Ioan 1, 14; Apoc. 21, 3) se exprimă totdeauna prin două nume: *teofanie* și *naștere*. Teofanie, deoarece este vorba de venirea și arătarea Fiului lui Dumnezeu, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, din care Se naște din veșnicie, dar nu Se amestecă sau Se contopește cu Tatăl. Naștere, deoarece și-a asumat umanitatea integrală din Fecioara Maria, adică un trup însuflețit și un suflet inteligent, având un ipostas compus din două firi cu proprietățile lor naturale, unite fără confuzie. Dumnezeu adevărat și om cu adevărat desăvârșit, Care S-a făcut om sau ceea ce nu era mai înainte ca să facă pe om dumnezeu, ceea ce niciodată n-a fost. Ca atare, ne-a îndumnezeit și ne îndumnezeiește pe noi prin dumnezeirea Sa și nu numai prin Trupul Său. Căci acesta nu este despărțit.

Persoana lui Iisus Hristos are identitatea ipostatică a însuși Cuvântului, în care a împreunat fără amestec dumnezeirea și umanitatea. În acest sens, Sf. Maxim Mărturisitorul se pronunță: „Deci însuși Cuvântul, golindu-Se, smerindu-Se fără schimbare și primind în sens propriu caracterul pătimitor pe care-l avem noi prin fire, și prin întrupare supunându-Se cu adevărat simțirii naturale, S-a numit Dumnezeu văzut și Dumnezeu de jos, făcând arătată puterea suprainfinită prin trup din fire pătimitor. Căci trupul s-a împreunat în chip vădit cu Dumnezeu și a devenit unul (cu El), partea superioară biruind (asupra celeilalte), întrucât Cuvântul prin identitatea ipostatică a îndumnezeit în sens propriu trupul pe care l-a luat.” “A devenit unul”, dar nu “una”, este exprimarea patristică subliniind că și în identitatea ipostasului cel unic a rămas necontopită eterogenitatea celor unite. Căci primul termen indică ipostasul, iar al doilea firea.

Istoria mântuirii se poate separa în două mari perioade: veacurile destinate întrupării lui Dumnezeu și veacurile destinate îndumnezeirii omului: “Cel ce a dat ființă întregii zidiri văzute și nevăzute numai cu puterea voinței Lui, a avut înainte de toți vecii, deci înainte și de facerea lumii, un plan prea bun și negrăit în legătură cu ea. Iar acesta a fost ca să Se împreună El însuși, fără schimbare, cu firea oamenilor, prin unirea adevărată într-un ipostas și să unească cu Sine în chip neschimbat firea omenească. Aceasta pentru ca El să devină om, precum numai El a știut, iar pe om să-l facă dumnezeu prin unire cu Sine. În acest scop a împărțit veacurile cu înțelepciune, rândundu-le pe unele pentru lucrarea prin care S-a făcut pe Sine om, iar pe altele pentru lucrarea prin care face pe om dumnezeu. Sfârșitul veacurilor mai dinainte hotărâte pentru lucrarea prin care S-a făcut pe Sine om a ajuns la noi, sfatul lui Dumnezeu cu privire la întrupare

aflându-și împlinirea prin înfăptuirea lui. La aceasta gândindu-se dumnezeiescul Apostol și văzând ca statui cu privire la veacurile hotărâte de Dumnezeu ca să Se facă om s-a împlinit prin însăși întruparea lui Dumnezeu Cuvântul, spune că «la noi a ajuns sfârșitul veacurilor». Așadar, nu e vorba pur și simplu de tot e veacurile gândite de noi, ci de cele rânduite pentru înfăptuirea tainei întrupării, care au ajuns la capătul lor prin hotărârea lui Dumnezeu” (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 22).

Numeroase interpretări și explicații teologice au fost date faptului Întrupării; fie ca revelație, fie ca răscumpărare sau îndumnezeire, sau ca act de kenoză. Pentru unii, Întruparea este coextensivă cu planul veșnic al lui Dumnezeu cu privire la creație. Întruparea concordă cu destinul original al umanului, acela de a deveni un organ de manifestare al lui Dumnezeu. În întrupare creația se arată ca un tot, deoarece Logosul, ca rațiunea generală a creației, cuprinde în El cosmosul.

Pentru Părinții bisericești care fac speculații în acest sens, Întruparea nu decurge totuși din istoria universală și nici nu este o necesitate a evoluției creației, ci este inerentă economiei mântuirii, care pentru Sfântul Maxim Mărturisitorul este coextensivă economiei creației. Alții fac o legătură directă între întrupare și răscumpărarea din păcat sau restaurarea omului în starea sa dinainte de păcat. Motivul unic al Întrupării este iubirea lui Dumnezeu față de om, pe care îl restabilește definitiv în comunicarea sa originală cu Creatorul său. Dumnezeu Se mișcă din iubire spre creația Sa, acceptă nașterea după trup, fără să părăsească eternitatea Sa. Întruparea este un “act nou” în viața lui Dumnezeu, în acest sens, sfântul Grigorie de Nazianz vorbește de “înnoire” (...), deoarece firea dumnezeiască “se înnoiește” în faptul întrupării. Alții au pus în evidență aspectul “kenotic” al întrupării, deoarece Dumnezeu Fiul a vrut să dea un exemplu că există posibilitatea unei vieți fără păcat, chiar după cădere. De aceea, firea dumnezeiască s-a comprimat, s-a acomodat la nivelul omului. Dumnezeu nu ne-a mântuit adică de la distanță, ci S-a identificat cu noi, ca un Dumnezeu istoric, viu, Care Se lasă experimentat în viața oamenilor.

Societatea contemporană stă sub imperiul unui dinamism cultural critic definit ca postmodernism, termen care definește o nouă normă în înțelegerea culturii, religiei, societății. Creștinismul, ca și religia la modul general, este supus criticii postmodernismului, anunțându-se paradigma unui „creștinism postmodernist” care să facă față noilor exigențe ale societății contemporane; un creștinism debarasat de Dumnezeul transcendent, totul reducându-se la o ecuație imanentă și socială. În teologie unele tendințe postmoderne stau sub semnul ideilor

deconstructiviste derrideene, altele sunt pur și simplu expresia dorinței de a acomoda teologia creștină la realitatea pluralismului social, etnic și religios, la consumerismul pieței.

Programul postmodernismului de a configura creștinismul noii paradigme sociale super-tehnologizate se desfășoară pe trei direcții principale: devalorizarea dogmelor, dezinstituționalizarea Bisericii și privatizarea religiei sau sustragerea ei din spațiul public în cel privat. Se propune un creștinism debarasat de un crez public, oficial, că marca a identității creștine, debarasat de referirea la transcendent, așa cum se pronunță Gerrit Neven: „Adevărata credință poate fi mai bine imaginată fără Dumnezeu, decât cu Dumnezeu ca obiect al ei, având un statut mai eficient”.

Dacă Dumnezeu este o chestiune ce ține de cuvinte, iar deconstrucția este o chestiune ce ține de limbaj, gândirea postmodernă anulează orice receptare dogmatică în afirmarea și apărarea credinței creștine. Definițiile doctrinare sunt inutile, iar o teologie a-dogmatică trasează conturul unei „credințe fără precepte și mai ales fără imaginea unui Dumnezeu metafizic”.

Dar teologia nu este o elaborare a exercițiului speculativ al rațiunii, ci e bazată pe realitatea Revelației. Prin actul Revelației lui Dumnezeu, creștinismul poate comunica o învățătură a ceea ce este dincolo de lumea fizică, naturală, poate dialoga despre transcendență necuprinzându-o în termeni și concepte. Deși în Ființa Sa, Dumnezeu rămâne veșnic de nepătruns, ca Persoana îl statuează pe om ca un partener al dialogului iubitor. Probabil incapacitatea filosofiei și chiar a teologiei occidentale de a înțelege învățătura ortodoxă despre energiile necreate expusă de Sfântul Grigore Palama, învățătura despre harul divin și conformitatea acestuia cu natura umană, în fond înțelegerea apofatismului ortodox, a dus la un scepticism al absenței reale a lui Dumnezeu din planul imanent al creaturii. Mizând pe dialectica negației în exercițiul gnoseologic, deconstrucția teologiei nu este altceva decât efectul așteptat în planul culturii occidentale, iar „moartea lui Dumnezeu” este vocea oficială a neînțelegerii divinului.

Deconstrucția teologiei scrisă într-o manieră tipic derrideană consta în devalorizarea limbajului religios, și implicit a învățăturilor doctrinare și din această cauză relevanța prezentei teze de doctorat își propune o actualizare a Răscumpărării sub aspect teologico-spiritual.

Problema teologică a Răscumpărării a fost tratată în teologia românească constant, constituind un element important al hristologiei. Aici putem menționa pe Alexiu Comoroșanu - *Prelegeri academice de Dogmatică Ortodoxă* (Cernăuți, 1889), Iosif Olariu - *Manual de*

Teologie Dogmatică (Caransebeș, 1907), Mitropolitul Irineu Mihălcescu - *Dogma soteriologică*, (București 1926), Nicolae Chițescu - *Răscumpărarea în Sfânta Scriptură și în scrierile Sfinților Părinți*, teză de doctorat (București, 1937), *Teoria recapitulațiunii (anakephalaiosis) la Sf. Irineu*, în „Studii Teologice”, an. VII, 1938-1939, pp. 115-140, *Întrupare și Răscumpărare în Biserica Ortodoxă și în cea Romano-catolică*, în „Ortodoxia”, an. VII, 1956, nr. 4. p. 538-576, Benedict Ghiuș - *Faptul răscumpărării în iconografia Bisericii Ortodoxe*, în „Studii Teologice”, an. XXII, 1970, nr. 1-2, p. 70-103, *Faptul răscumpărării în ciclul Întrupării*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, p. 230-249, *Faptul răscumpărării în ciclul vieții publice a Domnului*, în „Studii Teologice”, nr. 5-6, p. 406-430; *Faptul răscumpărării în ciclul Sfintelor Patimi*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, p. 649-684; *Faptul răscumpărării în ciclul Învierii*, în „Studii Teologice”, an. XXIII, 1971, nr. 3-4, p. 186-210; *Faptul răscumpărării și diavolul în iconografia Bisericii*, în „Studii Teologice”, 1971, nr. 9-10, p. 692-719, Maxim Nicolae - *Răscumpărarea în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1981, nr. 7-9, pp. 447-469.

După anii '90 o serie de teologi români au adus în prim plan problema Răscumpărării abordată dependent de Întrupare. Contribuția noastră nu se vrea o repetare a ceea ce au afirmat acești teologi, ci își propune să nuanțeze la nivel noutestamentar și conceptual Răscumpărarea.

Analiza noastră a urmărit evidențierea acelor direcții teologice ortodoxe de explicare a Răscumpărării pe hermeneutica textelor biblice, a relației dintre Întrupare și Răscumpărare în explicațiile Sfinților Atanasie cel Mare, Maxim Mărturisitorul, Ioan Damaschin, Nicolae Cabasila și, nu în ultimul rând, a nuanțării importanței Răscumpărării în dimensiunea existențială a omului de azi.

În acest scop, am folosit metoda exegetico-hermeneutică prin care am interpretat în perspectivă dogmatică textele biblice, metoda analitică, prin care am oferit semnificația unor termeni biblici care definesc Răscumpărarea, precum: *λύω, λύσις, καταλύω, εκλύω, απολύω* etc., și metoda sistematică care m-a ajutat să ofer un cadru dogmatic sensului Răscumpărării și consecințelor pe care le implică pentru mântuirea omului. Pentru o abordare cât mai completă a subiectului și a delimitărilor conceptuale am recurs la diverse dicționare și enciclopedii: *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Barclay M. Newman, Jr., Deutsche Bibelgesellschaft United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2003; *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Kevin J. Vanhoozer (Ed.), Baker Book House Company,

Grand Rapids, 2005; *Dictionary of the Later New Testament & Its Developments*, Ralph P. Martin and Peters H. Davids (Eds.), InterVarsity Press, Downers Grove, 1997; *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman (Ed.), Grand Rapids, Cambridge, 2000; *HarperCollins Bible Dictionary*, Paul J. Achtemeier (Ed.), HarperCollins Publishers Inc., New York, 1996; *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 4, David Noel Freedman (Ed.), Doubleday, London, New York, 1992; *Theological Dictionary of the New Testament edited by Gerhard Kittel and Gerhard Friedrich translated by Geoffrey W. Bromiley. Abridged in One Volume*, Geoffrey W. Bromiley, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 1985. Literatura de specialitate cuprinde scrierile Sfinților Părinți (*Părinți și Scriitori Bisericești*, EIBMBOR, București și J. P. Migne (Ed.), *Patrologiae cursus completus*, Paris, 1844-1866), comentarii biblice consacrate în cercetarea biblică noutestamentară, cărți și studii de teologie.

BIBLIOGRAFIE

4. Sfântul Ioan Hrisostom, *Homiliae XXXIV in Epistolam ad Hebraeos, Patrologia Graeca*, 64, col. 9-237, J. P. Migne (Ed.), Paris, 1862.
5. Sfântul Ioan Hrisostom, *Homiliae LV in Acta apostolorum, Patrologia Graeca*, 60, col. 13-583, J. P. Migne (Ed.), Paris, 1862.
6. Sfântul Ioan Hrisostom, *Homiliae XXXII in Epistolam ad Romanos, Patrologia Graeca*, 60, col. 583-681, J. P. Migne (Ed.), Paris, 1862.
7. Sfântul Irineu de Lyon, *Adversus haeresis libri quinque, Patrologia Graeca*, 7, col. 433-1225, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1857.
8. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, *Dialogus cum Tryphone Judaeo, Patrologia Graeca*, 6, col. 471-803, J. P. Migne (Ed.), Paris, 1857.
9. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambiguorum Liber, Patrologia Graeca*, 91, col. 1031-1418, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1864.
10. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capita Quinquies Centena, Patrologia Graeca*, 90, col. 1178-1394, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1865.
11. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capita Theologiae et Œconomiae, Patrologia Graeca*, 90, col. 1083-1178, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1865.
12. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Orationis Dominicae expositio, Patrologia Graeca*, 91, col. 871-911, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1863.
13. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Queastiones ad Thalassium de Scriptura sacra, Patrologia Graeca*, 90, col. 244-786, J. -P. Migne (Ed.), Paris, 1863.
14. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri. Partea I. Ambigua*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, volumul 80, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.
15. Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri I. Omilii la Hexaimeron*, Studiu introductiv, traducere, note și indici de Pr. Prof. D. Fecioru, Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
16. Sfântul Vasile cel Mare, *Contra Eunomium libri quinque, Patrologia Graeca*, 29, J. P. Migne (Ed.), Paris, 1857.
17. Sfântul Vasile cel Mare, *Homiliae in Psalmos, Patrologia Graeca*, XXIX, col. 207-468, J. P. Migne (Ed.), Paris, 1857.
18. Thoma de Aquino, *Suma Theologiae – Despre Dumnezeu*, București, Științifică, 1997.

19. *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Barclay M. Newman, Jr., Deutsche Bibelgesellschaft United Bible Societies, Hendrickson Publishers, 2003
20. *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman (Ed.), Grand Rapids, Cambridge, 2000
21. *Exegetical Dictionary of the New Testament*, Gerhard Schneider and Horst Balz (Eds), Grand Rapids, Eerdmans, Vol. III, 1993.
22. *HarperCollins Bible Dictionary*, Paul J. Achtemeier (Ed.), HarperCollins Publishers Inc., New York, 1996
23. Kittel, Gerhard (Ed.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Vol. III, Grand Rapids, Eerdmans, 1993.
24. *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 4, David Noel Freedman (Ed.), Doubleday, London, New York, 1992
25. *The New International Dictionary of New Testament*, Vol. 2, Colin Brown (Ed.), Regency, Grand Rapids, 1976.
26. *The New International Dictionary of the New Testament Theology*, Colin Brown (Ed.), Volume 3, Zondervan Publishing House, 1981
27. *Theological Dictionary of the New Testament edited by Gerhard Kittel and Gerhard Friedrich translated by Geoffrey W. Bromiley*, Abridged in One Volume, Geoffrey W. Bromiley, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 1985
28. *Theological Dictionary of the Old Testament*, Edited by G. Johannes Botterweck and Helmer Ringgren, volume IV, 1991.
29. Agouridis, S., *He peri lytroseos didaskalia tou Apostolou Paulou*, Tesalonic, 1962.
30. Althaus, P., *Die lutherische Rechtfertigung und ihre heutigen Kritiken*, Berlin, 1951.
31. Andriopoulos, P., *Ho anthrōpos tes hamartias kai tes charitos kata ton Apostolon Paulon*, Atena 1969, p. 141-228. K. Kertelge, *Rechtfertigung bei Paulus*, Munster, 1967.
32. Bammel, F. H., J. Kraus, P. Vielhauer, C. Andresen and L. Richter, „Erlösung”, *RGG II*, pp. 576-99.
33. Banks, R., “Matthew's Understanding of the Law: Authenticity and Interpretation in Matthew 5:17-20”, *JBL* 93, 1974, pp. 226-242.
34. Barth, K., *Kirchliche Dogmatik*, IV, 1, Zurich, 1945, p. 418-476; IV, 1, Zurich, 1953, mai cu seamă p. 573-718; IV, 2, Zurich, 1955.
35. Bauer, J. B., “Redemption”, *EBTU*, pp. 738-41.
36. Beasley-Murray, G. R., *The Book of Revelation*, *New Century Bible*, 1974.

37. Benedict Ghiuș, *Faptul răscumpărării în ciclul Întrupării*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, pp. 230-249.
38. Benedict Ghiuș, *Faptul răscumpărării în ciclul Învierii*, în „Studii Teologice”, an. XXIII, 1971, nr. 3-4, p. 186-210.
39. Benedict Ghiuș, *Faptul răscumpărării în ciclul Sfințelor Patimi*, în „Studii Teologice”, nr. 9-10, p. 649-684.
40. Benedict Ghiuș, *Faptul răscumpărării în ciclul vieții publice a Domnului*, în „Studii Teologice”, nr. 5-6, p. 406-430.
41. Benedict Ghiuș, *Faptul răscumpărării în innografia Bisericii Ortodoxe*, în „Studii Teologice”, an. XXII, 1970, nr. 1-2, pp. 70-103.
42. Benedict Ghiuș, *Faptul răscumpărării și diavolul în innografia Bisericii*, în „Studii Teologice”, 1971, nr. 9-10, pp. 692-719.
43. Benoit, P., “Nous gemissions, attendant la delivrance de notre corps”, *RSR* 39, 1951.
44. Berdiaev, Nikolai, *Sensul creației*, Editura Humanitas, București, 1992.
45. Berger, K., „Abraham in den paulinischen Hauptbriefen”. *Munchener theologische Zeitschrift* 17 (1966), p. 47-89.
46. Blevins, James L., „Introduction to Philippians”, în *Review and Expositor*, Vol. LXXVII, nr. 3, 1980.
47. Boman, T., *Hebrew Thought Compared with Greek*, 1960.
48. Bonsirven, J., *Theology of the New Testament*, Londra, 1963.
49. Bornkamm, G., G. Barth și H. J. Held, *Tradition and Interpretation în Matthew*, 1963,
50. Bornkamm, Gunter, *Qui est jesus de Nazareth?*, Paris, 1973.
51. Braniște, Pr. magistr. Marin, „Concepția Sfântului Ioan Gura de Aur despre dragoste și prietenie”, în *Studii Teologice*, anul IX, 1957, nr. 9-10.
52. Branton, J. R., “Paul and Salvation”, *Crozier Quarterly* 24, 1947, pp. 228-240.
53. Bria, Ion, *Iisus Hristos – Dumnezeu Mântuitorul*, în revista „Studii Teologice”, An XLIII(1991), nr.2.
54. Bria, Pr. Prof. Dr. Ion, *Tratat de Teologie dogmatică și ecumenică*, Editura România Creștină, București 1999.
55. Brockhaus, Rudolf, „Îndreptățiți prin credință”. *Explicații asupra Epistolei către Romani*, GBV, București, 2011.

56. Buchler, A., *Studies in Sin and Atonement in the Rabbinic Literature of the First Century*, 1928.
57. Chițescu, N., „Sinteză asupra dogmei soteriologice”, în *Ortodoxia*, 1959, nr. 2.
58. Chițescu, N., *Teologia Dogmatică și Simbolică*, Vol. II, București, 1958.
59. Chițescu, Nicolae, *Întrupare și Răscumpărare în Biserica Ortodoxă și în cea Romano-catolică*, în „Ortodoxia”, an. VII, 1956, nr. 4. pp. 538-576.
60. Chițescu, Nicolae, *Răscumpărarea în Sfânta Scriptură*, în revista „Ortodoxia”, An XII(1956), nr. 4.
61. Chițescu, Nicolae, *Răscumpărarea în Sfânta Scriptură și în scrierile Sfinților Părinți*, București, 1937.
62. Chițescu, Nicolae, *Teoria recapitulațiunii (anakephalaiosis) la Sf. Irineu*, în „Studii Teologice”, an. VII, 1938-1939, pp. 115-140.
63. Christos Yannaras, *Persoană și Eros*, traducere de Zenaida Luca, cuvânt introductiv de Mihai Șora, Editura Anastasia, București, 2000.
64. Clement, Olivier, *Le Christ, Terre de vivants*, col. „Spiritualita orientale”, nr. 17, Albaye de Bellefontaine, 1976.